

**„Nav viegli būt vēlētājam” jeb
refleksijas par telefonakciju un virtuālu rīku, veltītu izglītošanai par
pašvaldību vēlēšanām**

Šā gada aprīlī vairāku pašvaldību mājaslapās (Tukuma novada, Kandavas novada, Jaunpils novada, Liepājas pilsētas, Grobiņas novada, Dobeles novada, Auces novada un Tērvetes novada) parādījās aicinājumi vietējiem iedzīvotājiem izmantot iespēju bez maksas parunāt ar ekspertu ap un par pašvaldību vēlēšanām akcijā „Ja ir VĒLĒŠANĀS, tad jāpiedalās VĒLĒŠANĀS”. Tāpat iedzīvotāji varēja ātri un ērti izteikt savas ierosmes jaunajiem deputātiem ar virtuālā līdzdalības instrumenta "VĒLĒŠANOS KOKS"¹ palīdzību. Šāda nebijusi telefonakcija un virtuāla koka izveide notika kā daļa no Latvijas Vācu savienības projekta „Demokrātisko kompetenču inkubators”. To finansē Aktīvo iedzīvotāju fonds EEZ un Norvēģijas grantu programmas ietvaros.

Mazajā apskatā atskatāmies uz paveikto, lai rosinātu līdzdomāt, vai katrs no mums bija darījis visu, lai paši izmantotu savas vēlēšanu tiesības. Lai pajautātu tuvākajiem: „Vai atceries, ka jāpiedalās vēlēšanās?” Lai nu jau uzstājīgi paustu, ka tā ir nevis dažu aktīvistu darīšana, bet katra pilsoņa goda lieta.

Par tā dēvēto „Dravnieka telefonakciju”

Mūsu eksperts, Latvijā atzīts vēlēšanu un pašvaldību tiesību eksperts Arvīds Dravnieks no 1. aprīļa līdz pat vēlēšanu dienai (5. jūnijam) telefoniski sniedza padomus, komentārus un skaidrojumus, kas bija aktuāli mūsu vēlētājiem Liepājā, Ventspilī, Dobelē un Kandavā (un attiecīgajos, arī jaunveidojamajos novados). Savas telefonsarunas eksperts konspektīvi piefiksēja Facebook grupā „Pašvaldību vēlēšanas”. Akcija inovatīva, drosmīga un „robežas nojaucoša”.

Akcijas laikā norisinājās aptuveni 150 telefonsarunas. Sākot no teksta „Nezinu, ko lai jautā, man lika piezvanīt!” līdz „Kāpēc patiesībā notika novadu reforma? Kam tā bija izdevīga?” Aptuveni 2/3 no zvanītājiem bija

¹ Dēvēts arī par „Vēlētāju vēlmju koku”. Tas bija virtuāls rīks Padlet formātā, kurā katrs pašvaldības iedzīvotājs tika aicināts anonīmi veikt Twitter garuma ierakstu

no Liepājas un Ventspils. Vismazāk zvanu saņemti no Dobeles. Norisinājās viena Zoom saruna ar Anglijā dzīvojošu vēlētāju (balsoja Dobelē).

Šajās vēlēšanās īpaši uzsverama aktualitāte iespējai balsot nekustamā īpašuma atrašanās vietā (par šo tematiku - 33 zvani). Piemēram: „Ja īpašumi ir vairākās pašvaldībās, vai var balsot vairākkārt?”² Nozīmīgi bija eksperta skaidrojumi par plusiņu un svītrojumu nozīmi vēlēšanu iznākumā. Tika arī jautāts par vēlēšanu rezultātu uzticamību un balsu skaitīšanu. Diskusijas vērts bija jautājums, kā vērtēt skolu direktoru kandidēšanu vēlēšanās, kur rezultātā viena un tā pati persona gan lemj par naudas piešķiršanu, gan arī ir naudas apsaimniekotājs.

Tika uzdoti jautājumi par pašvaldības resursu izmantošanu priekšvēlēšanu aģitācijai, faktiski izdodot pašvaldības amatpersonu informācijas līdzekļus. Vairākiem zvanītājiem nepalika nepamanīts tas, ka vēlēšanu sarakstos kandidē personas, kuras nedzīvo attiecīgajā pašvaldībā. Interesanti, ka akcijas konsultāciju iespējas izmantoja arī vēlēšanu komisiju locekļi vēlēšanu dienā (Kandavā, Ugālē, Užavā un Ventspilī dažādos iecirkņos).

Vēl kāda interesanta iezīme: tā kā pašvaldībās tradicionāli biežāk tiek balsots par savējiem, tad vēlētājos apjukumu radīja tas, ka līdzšinējā pašvaldību pārstāvju komanda tika sadrumstalota pa vairākiem jauniem sarakstiem. Tas sarežģīja izvēli. Gandrīz visiem vēlētājiem labāk būtu patikusi iespēja balsot nevis par vienu sarakstu, bet gan rast iespēju izvēlēties kandidātus no jebkura pieteiktā saraksta. Tas noteikti veicinātu vēlētāju izvēlei atbilstošāku pašvaldību domju sastāvu!

Eksperts Arvīds Dravnieks projekta noslēgumā konstatēja: „salīdzinoši zemais balsojušo procents tikai rāda temperatūru kopējai sabiedrības līdzdalībai”. Tā ir zema. Tā ir daudz par zemu. Komentējot šī projekta pieredzi, Arvīds Dravnieks lielu nozīmi saredz tieši skolas posmā, biedrošanās prasmju apgūvē: „Daudzās pašvaldībās skolēnu pašpārvalde ir formāla - ķeksīša pēc”. Kur gan lai rodas ar biedrošanās prasmēm apveltīts, izglītots, ieinteresēts, par politikas procesiem zinošs vēlētājs? „Pilsonisko prasmju analfabētisms” – varbūt šis apzīmējums ir par spēcīgu, bet projekta komanda uzskata, ka ir jāskandina trauksmes zvani: pārāk liela sabiedrības daļa, nomācošs tās vairākums pasi uztver vien kā ceļošanas dokumentu.

Kurzemē projekta telefonācija parādīja vēl uz vienu satraucošu faktoru: Kurzemē ir liels romu īpatsvars, kuri migrē un tagad atgriezušies no

²Atbilde – nē, no tas būtu pretrunā ar vēlētāju vienlīdzības principu.

Anglijas. Daži no viņiem nemāk lasīt. Ir īpaši jāveicina mazākumtautību pilsoniskā izglītošana. Pozitīvi, ka arī žurnālistiem nepalika nepamanīta tā dēvētā „Dravnieka telefonakcija”: ekspertu intervēja LTV7 un TV3 (sarunās vairāk pieskaroties problēmjautājumiem, kas skar Ventspili).

Par uzplaukušiem „Vēlētāju vēlmju kokiem”

Projekta komanda, strādājot pie inovatīvā rīka „Vēlētāju vēlmju koks” idejas, ņēma vērā mūsdienu realitāti: vēlētājiem pārsvarā nav laika un vēlmes atbildēt uz virkni anketas veida jautājumu. Labāk maz, bet trāpīgi! Ievietojot rīku „Vēlētāju vēlmju koks” vairāku pašvaldību mājaslapās,³ tika uzdoti trīs vienkārši jautājumi (turklāt varēja atbildēt arī tikai uz vienu no tiem):

Kāda ir lielākā PROBLĒMA, ko vajag atrisināt novadā?

Kas ir PIRMAIS DARBS, kas jāpaveic jaunajiem deputātiem novadā?

Kādu LABU ideju vajadzētu aizņemties no citiem NOVADIEM?

Šajā apskatā lai skan daļa no novadu iedzīvotāju pārdomām un ierosinājumiem!⁴ Iedzīvotāji īsi un asi norāda uz trūkumiem, vēlas konkrētas atbildes un konkrētus darbus:

Kāda ir lielākā PROBLĒMA, ko vajag atrisināt novadā?

- Aizstrautnieku ceļa sakārtošana.
- Pilsētās nav notikusi pagalmu labiekārtošana jau 25 gadus.
- Čakstes ielas trotuāra salabošana no tirdzniecības centriem virzienā uz dzīvojamo rajonu. Šķībs un greizs.
- Invalīdiem katru braucienu autobusā jāiet līdz šoferim pēc bezmaksas talona, kāpēc nav atļauts uzrādīt tikai invalīda apliecību? Autobusus ir apzīmētas tikai 4 (šobrīd) vietas, kur sēdēt invalīdiem, bet tur bieži aizņemts, sēž ne invalīdi. To vajag noteikt, ka citi nedrīkst tur sēdēt, un vajag vairāk vietu, kas paredzētas invalīdiem.
- Kad sakārtos Vaiņodes ielas ietves?

³ Projekta komanda pateicas par atsaucību Liepājas, Grobiņas, Dobeles, Kandavas, Tukuma, Jaunpils, Auces, Tērvetes pašvaldībām. Ventspilī šādu pilsonisko aktivitāšu rīku pašvaldības pārstāvji atteica ievietot.

⁴ Bez redigēšanas un pārformulēšanas, tomēr nenorādot konkrētās pašvaldības/pilsētas nosaukumu. Kurš dzīvo konkrētajā apkārtnē, gan atpazīs!

- Pilsētvides vispārēja sakopšana- vairāk atkritumu tvertnes, pamesto māju apsaimniekošana.

Kas ir PIRMAIS DARBS, kas jāpaveic jaunajiem deputātiem novadā?

- Pirmais darbs ir sakārtot sporta skolas sporta zāli, jo tur nav atverami logi, nav ventilācijas, linolejs grīdas vietā, kura slīd. Izveidot āra sporta laukumus nodarbību realizēšanai, to nav vispār.
- Sākt ... tautas nama remontu un prasīt atbildību par slikti veikto iepriekšējo remontu.
- Atbalstīt sociālo māju iedzīvotājus, organizējot datorkursus, abonējot vismaz 1 laikrakstu uz visu māju (senāk tā bija), piedāvājot sociālajā mājā internetu bezmaksas vai ar atlaidi.
- Izmainīt bibliotēkas nosaukumu.
- Vajag risinājumu pret smakām, kas pastāvīgi jūtas „Laumas” rajonā, ne tikai paretam izmērīt smakas, aicinot ekspertus, bet uzstādīt aparatūru, kas smaku līmeni pārbaudīs visu laiku un ilgtermiņā.
- Atbalstīt uzņēmējus, kas apsaimnieko novadam piederošās vecās ēkas, tās uztur kārtībā, remontē, vismaz samazināt īres maksu.
- pilsētā jāceļ jaunas dzīvojamās mājas.
- Novērst "draugu būšanu", pieņemot darbā jaunus darbiniekus pašvaldības iestādēs.

Kādu LABU ideju vajadzētu aizņemties no citiem NOVADIEM?

- Brīvpusdienas visiem skolniekiem tāpat kā Auces un Tērvetes skolniekiem.
- Viedās pilsētas principu no Jelgavas pilsētas.
- Sumināt jaundzimušos, tas ir labs pasākums Tērvetē. Veidot vairāk sporta pasākumus katru mēnesi plašām iedzīvotāju kategorijām āra apstākļos.
- Lai novada svētku galvenais pasākums notiek kādā no novada pagastiem, katru gadu mainoties.

- Arī ... vajadzētu atvērt 20.gadsimta ēdnīcu ar tā laika dekorācijām un ēdieniem, buljona pīrādziņiem, kafijas krēmu ar ķīseli un milzīgām porcijām, kādas ir Priekules ēdnīcā joprojām. Un rīkot Ikara svētkus un līdzīgus sarīkojumus brīvdabā.
- Atbalstīt ne tikai amatiermākslas kolektīvu vadītājus, bet arī dalībniekus, (ekskursijas, atpūtas pasākumi), īpaši godinot tos, kuri darbojas ilgstoši.
- Piešķirt nekustamā īpašuma nodokļa atlaides barikāžu dalībniekiem, kā to dara daudzviet Latvijā - 90% apmērā atlaidi piešķir Mārupē, 70% apmērā Krāslavas novadā, 50% atlaide ir Aglonas, Baldones, Burtnieku, Gulbenes, Ķekavas, Krimuldas, Mērsraga, Saldus, Valkas novados, bet 25% atlaide – Kandavas un Stopiņu novados.

Piezīme. Šī apskata publicēšanas dienā konkrētajām pašvaldībām ir nosūtīta pilna ierosinājumu versija ar aicinājumu ņemt vērā „Vēlētāju vēlmju kokos” pausto.

Kopsavilkums

Projekta norises gaitā projekta komanda, atklāti sakot, bija izbrīnīta par tomēr pieticīgo ienākošo zvanu skaitu. Zvans par brīvu. Otrā klausules galā – zinošs eksperts vēlēšanu un pašvaldību lietās. Akcija notiek ilgāk nekā divus mēnešus. Informācija plaši tiek izvietota pašvaldību portālos.⁵ Ko vēl var vēlēties? 2021. gada 6. jūnijā projekta komanda saprata, ka vaina, iespējams, meklējama daudz dziļāk, un projekta telefonakcija ir vērtīgs, bet tomēr piliens demokrātiskās un pilsoniskās aktivitātes peļķē.⁶ Jāatzīst, ka arī „Vēlētāju vēlmju koki” neauga bez projekta komandas uzmundrinājumiem un pat piepalīdzēšanas. Gadījās, ka tikai ar projekta komandas palīdzību kāds blāvs, vispārējs pilsoņa sašutums par tēmu „valstī viss ir slikti” tomēr kļuva par vienu vai diviem pilnīgi konkrētiem priekšlikumiem, ko var droši sūtīt jaunajiem domju deputātiem. Prasmes formulēt viedokli, to ietērt konkrētos vārdos – tas bija šī virtuālā rīka mērķis. Process tika iekustināts.

Šīs vēlēšanas skaidri parādīja pilsoņu pasivitāti. Tā var izplesties un pārņemt noteiktas sabiedrības grupas, ja nav saiknes ar pašvaldību, ja netiek izjusta piederība, patriotisms, rūpes par savu novadu. Ja ir iekšējs

⁵ Izņemot www.ventspils.lv, kur pašvaldības pārstāvji atteica ievietot informāciju par projektu.

⁶ Pārfrāzējot “piliens jūrā”.

protests, bezcerība un neticība. Projekta komanda vairs nebija izbrīnīta, pēc vēlēšanām dzirdot no pilsoņiem, ka viņi ir aizmirsuši, noslinkojuši, nokavējuši, vai pat nav pamanījuši vēlēšanas. Ko darīt? Kurš darīs? Jautājums, ko nevaram adresēt ne pasaulei, ne Eiropai. Jautājums un atbildes jārod pašiem savā Latvijā, kas 2018.gadā nosvinēja savu simtgadi un nākamgad svinīgi atzīmēs savas Satversmes simtgadi....

Inkubators⁷ tikai sāk iedarbināt spuldzes. Tuvākajā laikā par politiku, medijiem, ekonomiku un tiesiskumu diskutēsim ar maznodrošināto iedzīvotāju grupām Kandavā, Ventspilī, Liepājā un Dobelē. Uz tikšanos rudenī! Plašāk par projekta aktualitātēm: <http://dki.verband.lv/>

Šis ziņojums ir sagatavots ar Islandes, Lihtenšteinas un Norvēģijas atbalstu caur EEZ un Norvēģijas grantu programmu "Aktīvo iedzīvotāju fonds". Par publikācijas saturu atbild Latvijas Vācu savienība. Pateicamies Arvīdam Dravniekam par konsultācijām šī ziņojuma sadaļas „Par tā dēvēto „Dravnieka telefonakciju”” veidošanā!

⁷Atsauce uz projekta nosaukumu „Demokrātisko kompetenču inkubators”.